

УДК 364-787.522:314.151.3-054.73]:355.01

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-78-47-51>

ОКСАНА ФУШТЕЙ

<https://orcid.org/0000-0002-2330-6745>

fyshtey5@gmail.com

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця

КАТЕРИНА ЛАНДІК

<https://orcid.org/0009-0008-7343-8755>

Landikkaterina@gmail.com

студентка Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Адаптація внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в умовах воєнного часу є складною проблемою, яка вимагає уваги та комплексного підходу зі сторони урядів, громадських організацій та міжнародних гуманітарних організацій. У статті запропоновано огляд основних аспектів проблеми адаптації ВПО під час військових дій, а саме: соціально-економічну нестабільність, психологічні та психосоціальні проблеми, доступ до освіти та медичної допомоги, потреба в соціальній адаптації. Аналіз цих проблем допоможе розробити ефективні стратегії та програми підтримки для ВПО в умовах воєнного часу, спрямовані на поліпшення їхнього благополуччя та інтеграцію в суспільство.

Ключові слова: вимушено переміщені особи, соціальна адаптація, воєнний стан, допомога.

OKSANA FUSHTEI

Senior Lecturer of the Department of Psychology and

Social Work

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical

University

Ostrozhs'koho str. 32, Vinnitsia

KATERYNA LANDIK

Student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical

University

Ostrozhs'koho str. 32, Vinnitsia

PROBLEMS OF ADAPTATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN WARTIME CONDITIONS

Adaptation of internally displaced persons (IDPs) in wartime conditions is a complex problem that requires attention and a comprehensive approach from governments, civil society organizations and international humanitarian organizations. This abstract offers an overview of the main aspects of the problem of adaptation of IDPs during hostilities, namely socio-economic instability, psychological and psychosocial problems, access to education and medical care, and the need for social adaptation. The authors substantiated the relevance of the study of the concept "internally a displaced person" in the conditions of modern realities of Ukrainian society. The article explains the need to determine the status of so-called forced migrants – population category, new for the history of independent Ukraine. Analyzed two socio-cultural and resource. Analysis of these problems will help to develop effective strategies and support programs for IDPs in wartime conditions aimed at improving their well-being and integration into society. The article, based on available research, analyzes the psychological problems faced by Ukrainians who were forcibly displaced as a result of Russian aggression, and which hinder their viability. An integrative model of psychological support for persons who were forcibly displaced due to Russian aggression is proposed. This model is based on the possibilities of different psychological approaches, such as psychodynamic, behavioral, cognitive, humanistic and existential. Its goal is to mobilize the internal resources of the individual, achieve existential self-expression, as well as to master health-preserving psychotechniques and build resistance to the destructive influences of the surrounding environment.

Key words: forcibly displaced persons, social adaptation, wartime, aid.

Актуальність проблеми соціальної роботи з вимушено переміщеними особами обумовлена тим, що з початку окупації Кримського півострова, антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, Україна зіткнулася із найбільшою в її історії гуманітарною кризою – внутрішнім вимушеним переміщенням населення. Але від початку повномасштабного вторгнення росії на територію України в лютому 2022 р. ситуація значно погіршилась і на сьогодні показники ВПО офіційно налічують 5 мільйонів осіб [1].

Проблема адаптації ВПО в Україні в умовах воєнного часу є надзвичайно складною та багатогранною. Вона охоплює широкий спектр викликів: від соціально-економічної нестабільності та психологічних травм до втрати доступу до освіти та медичної допомоги.

На лютий 2023р. з початку повномасштабного вторгнення кількість вимушено переміщених осіб виросла до 5,3 мільйонів.

Мета статті: проаналізувати та висвітлити проблеми, з якими зіштовхуються внутрішньо переміщені особи під час воєнних конфліктів, визначити шляхи поліпшення їхньої адаптації та інтеграції в суспільство через розробку ефективних стратегій підтримки.

Важлива роль у цьому процесі належить працівникам соціальних служб, які виступають посередниками між адміністративно-правовою системою соціального захисту та переселенцями з їхніми сім'ями. Ці фахівці мають забезпечувати доступність комплексу послуг для клієнтів, які надають соціальні служби в регіоні.

Соціальна робота спрямована на допомогу переселенцям у набутті навичок адаптації до нового соціального оточення, зважаючи на їхнє найближче оточення (сім'ю, колег, сусідів), а також надання ефективних гуманітарних послуг для покращення їхнього життя. У декількох регіонах України виникла складна ситуація, пов'язана із значною кількістю внутрішньо переміщених осіб (ВПО) унаслідок воєнного конфлікту. Це створює низку проблем, які вимагають негайного вирішення, навіть не чекаючи на повне завершення війни. Візьмемо до прикладу Карпатський регіон та проблеми, які там виникли:

- Низький рівень захищеності ВПО: Зафіксовано тенденцію до зростання кількості осіб, які планують залишити регіон та виїхати за кордон. У березні цей показник становив 19 %, а в квітні вже 44%. Це свідчить про важливість підвищення рівня захисту ВПО. Держава повинна забезпечити їм мінімальні соціальні гарантії, залучаючи міжнародну фінансову та гуманітарну допомогу, навіть у період війни [2].

- Фінансова вразливість ВПО: Важливо вирішити проблему фінансової вразливості ВПО. Уряд вже впроваджує політику соціальної підтримки, включаючи щомісячні виплати та допомогу для вразливого населення. Однак важливо забезпечити ефективність цих заходів та забезпечити фінансову стабільність ВПО, особливо в умовах продовження воєнних дій. Проблема знаходження тимчасового притулку для ВПО: Оскільки Львівська, Івано-Франківські області та Закарпаття стали головними місцями, куди переміщуються внутрішньо переміщені особи (ВПО), виникли труднощі з орендою житла (для людей із деякими фінансовими можливостями) та забезпеченням безкоштовного притулку (для осіб із низьким рівнем доходів). Це змусило регіональні владні органи звертатися за допомогою до міжнародних партнерів [3].

Таким чином, процес адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в приймаючі громади є складним та вимагає системних заходів. Цей процес характеризується низкою особливостей, які можуть створювати потенційні конфліктні ситуації.

Найбільш ефективним методом інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у приймаючу громаду, з урахуванням усіх вищезазначених аспектів, є активне залучення їх до різноманітних проєктів, заходів і програм, які спрямовані на надання допомоги цій категорії людей. Створення центрів у певних територіальних громадах на новому місці позитивно впливає на психологічний стан людей, які втратили своє попереднє життя. Відчуття відповідальності за допомогу своїй новій громаді дозволяє людям подолати різноманітні психологічні труднощі та стани.

Також однією з проблем є емоційно-психологічний стан внутрішньо переміщених осіб, які пережили стресові ситуації.

Унаслідок травматичного досвіду людина може переживати низку станів, які призводять до втрати стабільності та контролю над власним життям:

- втрата автономності: відчуття, що вони не контролюють процес та рухаються кудись без участі власної волі;
- відчуття незахищеності та стан жертви;
- злість та пошук "зовнішнього ворога" для відшкодування відчуття втрати контролю;
- відсутність можливості прогнозувати майбутнє [4].

Також вимушений переїзд має прямий вплив на здоров'я, про що свідчать дослідження, ВПО скаржаться на недостатній сон, недоброякісне харчування та появу різних залежностей, таких як перевищене вживання алкогольних напоїв чи тютюну. Питання адаптації та інтеграції ВПО в суспільство стає надзвичайно важливим завданням для уряду, громадських організацій та міжнародних партнерів. Розробка та впровадження ефективних програм підтримки ВПО, забезпечення доступу до освіти, медичних послуг та житла, а також психологічної допомоги є ключовими аспектами вирішення цієї проблеми.

Дослідження соціальної допомоги та адаптації внутрішньо переміщеним особам допомагають з'ясувати, які конкретні потреби мають люди, які потрапили в ситуації примусового переміщення. Це може стосуватися як фізичних потреб (наприклад, житло, харчування), так і психологічних (наприклад, психологічна підтримка, стабільність). Розуміння психологічних аспектів адаптації дозволяє розробляти більш ефективні програми підтримки для переміщених осіб. Це може включати психологічну консультацію, психотерапію, групові сесії підтримки тощо.

Чим швидше можна виявити проблеми з адаптацією і психологічним здоров'ям, тим швидше можна реагувати на них і запобігти подальшому загостренню ситуації. Переміщення може бути дуже стресовим і травматичним для людей. Розуміння їхніх потреб і надання відповідної підтримки допомагає зберегти їхнє психологічне здоров'я та покращити загальний стан благополуччя [5].

Деякі з опитуваних мали статус ВПО ще з 2014р. На жаль, допомога їм у 2014 році набагато відрізнялася від теперішньої й майже не була ефективною. На підставі результатів опитування можна зробити висновок, що більшість людей, які були вимушено переміщені, вибирають опцію оренди житла як основний спосіб проживання. Разом з тим, лише невелика частина опитаних може дозволити собі проживання безкоштовно, що може бути пов'язано з різними факторами, такими як доступність державної підтримки, допомога від родини або інші соціальні чинники. Згідно з даними опитування, майже половина вимушено переміщених осіб не має достатньо ресурсів для забезпечення житла, їжі та одягу. Це свідчить про серйозні економічні обмеження та вразливість цієї групи населення. Також можна зазначити, що більшість вимушено переміщених осіб виявили невпевненість стосовно необхідності психологічної допомоги. Зазначена кількість, а саме 37%, не потребують такої допомоги. Однак 14,8% з них виявили бажання отримати психологічну підтримку. Ця ситуація може свідчити про різноманітність потреб та відмінності в сприйнятті власного психічного стану серед цієї групи людей. Важливою є можливість забезпечення доступу до психологічної допомоги для тих, хто відчуває таку потребу, щоб допомогти їм у подоланні стресу та травм, пов'язаних з вимушеним переміщенням.

Які ваші основні потреби в даний момент?

27 відповідей

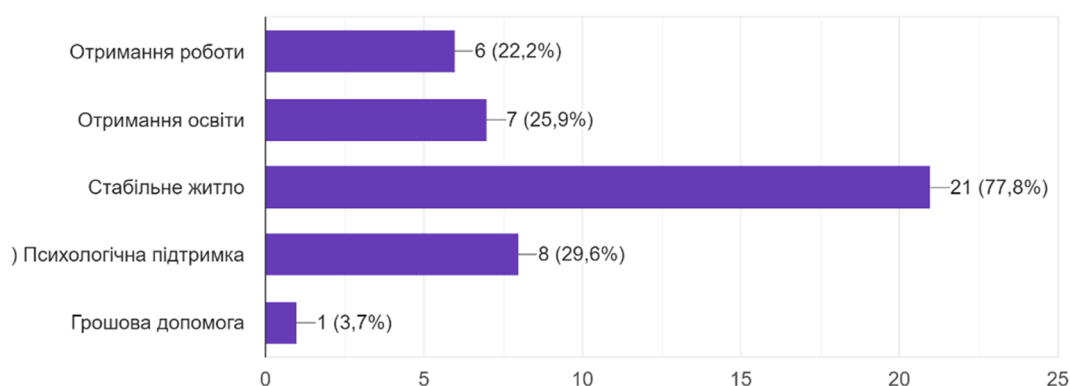

Рис. 1. Основні потреби ВПО

Результати свідчать про те, що для більшості вимушено переміщених осіб найбільшою потребою є стабільне житло. Це вказує на те, що основним пріоритетом для цієї групи населення є забезпечення базового приміщення та зниження вразливості, пов'язаної з житловою нестабільністю.

Психологічна підтримка також зазнала визнання як важлива потреба. Це свідчить про те, що після втрати стабільності та травматичних подій, таких як вимушене переміщення, підтримка для психічного благополуччя стає важливою для подолання стресу та адаптації до нових умов.

Чи відчуваєте ви себе комфортно у новому оточенні?

27 відповідей

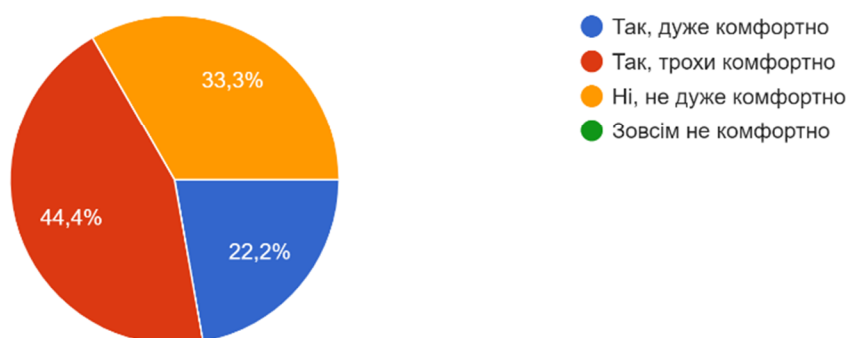

Рис. 2. Адаптація ВПО

Менше половини зазначили, що вважають свою адаптацію успішною. Це може відображати різноманітні фактори, що ускладнюють процес адаптації, такі як соціальні, економічні, психологічні або культурні виклики.

Значна кількість, яка не змогла адаптуватися протягом двох років, ще більше підкреслює необхідність ефективної підтримки та ресурсів для цієї групи людей. Такі важкості можуть включати в себе відчуття втрати, соціальну ізоляцію, економічну нестабільність та інші проблеми, які перешкоджають їхньому успішному впорядкуванню в новому середовищі. Ці результати підкреслюють важливість надання належної підтримки та ресурсів для вимушено переміщених осіб, щоб допомогти їм подолати труднощі адаптації та стабілізувати своє нове життя [6].

Аналізуючи результати дослідження, пропонуємо деякі рекомендації щодо покращення адаптації вимушено переміщених осіб. Щоб покращити адаптацію внутрішньо переміщених осіб (ВПО), потрібно приділити увагу кільком ключовим аспектам. Ось деякі рекомендації:

1. Забезпечення доступу до освіти: важливо забезпечити ВПО можливість отримання освіти на всіх рівнях, долучаючи початкову, середню та вищу освіту.

2. Створення можливостей для працевлаштування: розвиток програм та проєктів, спрямованих на підтримку зайнятості ВПО, допоможе їм знайти роботу або здійснити підприємницьку діяльність, що сприятиме їхній соціальній інтеграції та економічному самовизначенню.

3. Забезпечення житла: надання житла для ВПО є важливою умовою для їхньої стабілізації та адаптації. Це може включати як тимчасове проживання у спеціально організованих таборах або притулках, так і надання підтримки для пошуку постійного житла.

4. Надання психологічної підтримки: враховуючи стресовий характер ситуації внутрішнього переміщення, важливо надати ВПО доступ до психологічної допомоги та підтримки. Це може включати індивідуальні консультації, групові заняття та психосоціальну реабілітацію.

5. Забезпечення захисту прав людини: важливо забезпечити, щоб права ВПО були поважані та захищені, включаючи право на безпеку, освіту, працю та житло [7].

Ці рекомендації можуть допомогти забезпечити ефективну адаптацію та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у нове середовище та сприяти їхньому стабільному та успішному перебуванню в новому оточенні.

Висновки. Варто відзначити, що адаптація внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є складним та багатограним процесом, який вимагає уваги до їхніх потреб та обставин. Дослідження відзначає два підходи до розуміння адаптації: соціокультурний і ресурсний, кожен з яких має свої особливості та акценти. Адаптація охоплює не лише пристосування ВПО до нового оточення, але й увагу до приймаючого суспільства та його готовності до інтеграції.

Таким чином, дієвість стратегій адаптації та інтеграції ВПО визначається спільними зусиллями громадських організацій, державних установ та приймаючого суспільства [8].

Крім того, важливо пам'ятати, що успішна адаптація ВПО потребує індивідуального підходу до кожної людини або групи осіб. Кожен внутрішньо переміщений індивід має свої унікальні потреби, досвід та ресурси, які потрібно враховувати під час розробки програм та стратегій підтримки.

Запровадження соціально орієнтованих програм, спрямованих на підтримку ВПО та створення сприятливого середовища для їхньої адаптації, може відігравати ключову роль у забезпеченні їхнього успіху. Важливо також залучати ВПО до процесу прийняття рішень та розробки політик, що стосуються їхнього майбутнього, щоб забезпечити їхню активну участь у формуванні своєї долі та оточуючого суспільства.

Урядові та громадські організації повинні працювати разом, враховуючи всі аспекти адаптації, від матеріальної підтримки до психологічної допомоги, щоб забезпечити повноцінну інтеграцію ВПО в суспільство та забезпечити їм можливість жити достойно та безпечно в новому середовищі.

Такий підхід до адаптації внутрішньо переміщених осіб дозволить зберегти їхню гідність та стабільність, сприяючи створенню мирного суспільства для всіх його членів.

Література

1. Міністерство соціальної політики України. Внутрішньо переміщені особи: URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
2. Попович, А. М. Соціальні бар'єри та соціальна реабілітація. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2017. Вип. 1(40). С. 227–229
3. Внутрішньо переміщені особи: виклики і загрози, вплив на соціальну інфраструктуру та політика підтримки: e20220801.pdf (ird.gov.ua)
4. Військовий конфлікт в Україні: виклики та можливості для соціальної роботи [Текст] / Т.Семігіна / Україна в сучасному світі: виклики і можливості / Зб. тез Міжнарод. наукової конференції викладачів, аспірантів і студентів. Київ : Акад. праці, соц. відносин і туризму, 2016. С. 12.
5. Блинова О. Є. Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномена акультурації. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія: Психологічні науки. 2016. Вип. 3. Т. 1. С. 111–116.

6. Опитування "Соціальна адаптація та допомога вимушено переміщених осіб". URL: <https://docs.google.com/forms/d/1Owj1T13OJC8lDJUpUOfFHPjnExkdZqdGohoHLsqVso/edit>
7. Фуштей О. В., Чала К. О. Особливості соціально-психологічних стереотипів сприймання "переселенців з Донбасу" *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія.* 2016. №46. С. 137.
8. Саранча І., Стасюк В. Соціальна- психологічна адаптація учасників бойових дій до мирних умов життя. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія.* 2022. №71. С. 127.

References

1. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy. Vnutrishno peremishchenni osoby [ministry of Social Policy of Ukraine. Internally displaced persons]: URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
2. Popovich, A. M. Socialni bar'yeri ta socialna rehabilitaciya. [Social barriers and social rehabilitation.] *Naukoviy visnik Uzhgorodskogo universitetu. Seriya : Pedagogika. Socialna robota.* 2017. Vip. 1(40). S. 227–229.
3. Vnutrishno peremishcheni osoby: vyklyky i zahrozy, vplyv na sotsialnu infrastrukturu ta polityka pidtrymky (Internally displaced persons: challenges and threats, impact on social infrastructure and support policy): e20220801.pdf (ird.gov.ua)
4. Viiskovy konflikt v Ukraini: vyklyky ta mozhlyvosti dlia sotsialnoi roboty [Military conflict in Ukraine: challenges and opportunities for social work] / T.Semyhina // *Ukraina v suchasnomu sviti: vyklyky i mozhlyvosti/ Zb. tez Mizhnarod. naukovi konferentsii vykladachiv, aspirantiv i studentiv –Kyiv : Akad. pratsi, sots. vidnosyn i turyzmu,* 2016. S. 12.
5. Blynova O. Ye. Sotsialno-psykholohichna adaptatsiia vymushenykh mihrantiv: pidkhody i problemy vyvchennia fenomena akulturatsii. [Socio-psychological adaptation of forced migrants: approaches and problems of studying the phenomenon of acculturation] *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Psykholohichni nauky.* 2016. Vyp. 3, T. 1. S. 111–117.
6. Opytuvannia «Sotsialna adaptatsiia ta dopomoha vymusheno peremishchenykh osib» [Survey «Social adaptation and assistance to forcibly displaced persons»]. URL: <https://docs.google.com/forms/d/1Owj1T13OJC8lDJUpUOfFHPjnExkdZqdGohoHLsqVso/edit>
7. Fushtei O. V., Chala K. O. Osoblyvosti sotsialno-psykholohichnykh stereotypiv spryimannia «pereselentsiv z Donbasu» [Peculiarities of socio-psychological stereotypes of perception of immigrants from Donbas]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriya : Pedahohika i psykholohiia.* 2016. № 46. S. 137.
8. Sarancha I., Stasiuk V. Sotsialna-psykholohichna adaptatsiia uchasnykiv boiovykh dii do myrnykh umov zhyttia [Social and psychological adaptation of combatants to peaceful living conditions]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriya : Pedahohika i psykholohiia.* 2022. №71. S. 127.

УДК 374.4-053.9:355.01

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-78-51-56>

ОКСАНА МИТЬКЕВИЧ

orcid.org/0009-0007-4241-6353

oksanamitkevich2018@gmail.com

студентка

Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ОКСАНА ФУШТЕЙ

orcid.org/0000-0002-2330-6745

fyshtey5@gmail.com

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри психології та соціальної роботи
Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена проблемам умов воєнного конфлікту, які викликають серйозні вимоги до соціальної роботи з людьми похилого віку. Війна в Україні спричинила значні проблеми для людей похилого віку, які є однією з найуразливіших груп населення. Багато людей похилого віку опинилися в ізоляції, їм бракує їжі, ліків та медичної допомоги. Вони також відчують сильний емоційний стрес через війну.

Війна може призвести до порушення доступу до медичної допомоги, обмеження пересування та інших факторів, які погіршують якість життя цієї вразливої верстви населення. У статті розглядається роль технологічної соціальної роботи в сприянні та наданні необхідної підтримки літнім людям під час воєнного конфлікту.

Дослідження здійснюється шляхом проведення системного аналізу наукової літератури та наявних досліджень з теми соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах військового стану, а також таких методів, як аналіз документів, опитування, опитування, інтерв'ю, збір даних спостережень для дослідження.

Умови воєнного конфлікту можуть підвищити вразливість людей похилого віку та погіршити умови їхнього життя. Нові технології соціальної роботи зменшують ці специфічні потреби та забезпечують